

ČTVRTLETNÍK SEVEROČESKÉHO MUZEA V LIBERCI

Informační a programové periodikum. K dostání zdarma v síti informačních center a muzeí Libereckého kraje a Euroregionu Nisa. V nákladu 2000 ks vydává Severočeské muzeum v Liberci, příspěvková organizace, Masarykova ul. 11, 460 01 Liberec, <http://www.muzeumlb.cz>, muzeumlb@muzeumlb.cz, tel.: 485 246 111

Postindustriál neboli zanikající svět továren

Ivan Rous, fotografie: Ivan Rous, archiv SM

Systematicky mapovat průmysl jsme začali v muzeu na konci roku 2000 a střídavě jsme pokračovali (a pokračujeme) až do současnosti. Za necelých sedmnáct let se však leccos změnilo. Přelom 20. a 21. století byla zvláštní doba přerodu průmyslu. Po roce 1989 zaniklo mnoho podniků, ale ještě nenastal stavební boom a velké moderní průmyslové zóny na krajích měst

se teprve rodily. Byla to doba, kdy bylo možné procházet se zpuštěnými podniky, stejně jako navštívit ty funkční, kde se mnoho od dob socialismu nezměnilo. U některých jsme dokonce mohli mluvit i o časových konzervách starších dob. Změny ve společnosti, změny vlastníků, privatizace a mnoho dalšího zapříčinilo, že se začaly v Liberci bourat velké areály do té doby známých

a dovolíme si napsat i klíčových podniků. Namátkou připomínáme Hedvu na třídě Dr. Milady Horákové nebo později zbořenou Textilanu. Většinou se podařilo areály dokumentovat, i když ve spěchu a především tak, jak dovolil majitel. Z Textilany se podařilo zachránit obrazy, které obohatily sbírky muzea stejně jako archivní dokumenty, které jsou nyní deponovány ve Státním okresním

archivu Liberec. Podobná situace byla i v okolních obcích a městech. S většími či menšími úspěchy se podařilo v rámci okresů Liberec a Jablonec nad Nisou postihnout dějinný zvrat, který se nejvíce podepsal snad právě na skladbě průmyslu a bohužel na likvidaci průmyslového dědictví. Kolik jsme toho od roku 2000 zbořili, nám došlo v roce 2016, kdy jsme chtěli připravit nevelkou knihu o existujícím libereckém průmyslovém dědictví. Nakonec jsme se rozhodli pro jiný koncept, pro útvar, který bychom mohli nazvat dokumentem doby.

Industriální dědictví, které je součástí širšího kulturního dědictví, se dělí na skupiny, určené obory, památkovou hodnotou jednotlivých objektů nebo historickým významem. Zároveň lze industriální dědictví dělit další osou na oblast stavebně-technickou, která se z velké části kryje s „industriálem“, a oblast sociokulturní, která více odpovídá „postindustriálu“. Industriální jsou objekty a jevy živé, tedy „pílné“, jak ostatně zní překlad slova „industria“, a původcem bývá investor, majitel či zaměstnavatel. Postindustriálem označujeme v tomto případě mrtvé, prázdné nebo jinak využívané prostory, eventuálně tvorbu zaměstnanců nespotřebovanou v dalším výrobním procesu. Industriálním dědictvím nejčastěji označujeme samotnou průmyslovou stavbu, která však v rámci fungujícího podniku či továrny nebyla ničím jiným než obalem na stroje,

Pokračování na straně 2

TITULNÍ STRANA: Arch. LOSSOW & KÜHNE, Dresden; Továrna Johann Priebisch Erben, Smržovka, Hlavní čp. 453 | VLEVO NAHOŘE: „Vanitas“ – zátíší z továrny Getewent v Rychnově u Jablonce nad Nisou | VPRAVO NAHOŘE: Chrastavský „Spreewerk“ | VLEVO DOLE: Opuštěná hala s telefonem v Tanvaldských přádelnách bavlny | VPRAVO DOLE: Ginzkey, Bytex, Intex ve Vratislavicích n. N.

Pokračování ze strany 1

linky, technologie, pohony a sklady. Přesto je to nejpůsobivější součást průmyslového dědictví. Avšak během oněch sedmnácti let jsme objevovali artefakty a jevy, na které neexistují ani v památkové péči, ani v historických vědách žádná kolonky. Byly to pomíjivé stopy lidské činnosti, nálady, shody okolností a další neuchopitelné ozvěny starých dob. Metodika zpracování však povstala, k našemu milému překvapení, z chaosu sama a dělení bylo jednoduché a intuitivní. Při dokumentaci industriálu jsme se čím dál více dostávali na stranu odvrácenou, tedy k postindustriálu. Jako pomyslnou hranici mezi oběma uvedenými jsme zvolili „nucenou práci“, kde se setkávají pohledy „otrokáře“ a „otroka“, v jiném významu zaměstnavatele a zaměstnance. Tomu odpovídá i časová osa, kdy postindustriální projevy nachází-

me nejvíce v době po válce, od druhé poloviny 20. století až do současnosti. Postindustriálním jevem jsou rozebírané ruiny zaniklých podniků, prázdná místa v městské zástavbě, jizvy v krajině a hlavně osobité projevy lidské tvořivosti nesouvisející s výrobou. A podobně jako mizí industriální dědictví, mizí i živý a stále inspirativní postindustriál. Nekladli jsme si za cíl zmapovat osudy všech továren, přesto jsme vybírali z více než sto dvaceti staveb tak, abychom vytvořili dokument o současnosti v industriálních objektech i postindustriálních ruinách. Skrze knihu nahlížíme do přibližně šedesáti míst či objektů a – jak doufáme – s novým, neotřelým pohledem.

Publikaci o 184 stranách vydalo ve spolupráci s muzeem v roce 2016 nakladatelství Knihy 555 a lze ji zakoupit nejen u všech dobrých knihkupců, ale i přímo na pokladně muzea. ■

Úspěšný start MemoryBoxu

Kristýna Zajícová, fotografie: Milada Dománková

Drátěný nákupní košík ve vestibulu muzea, tzv. MemoryBox, se stal skutečným automatem na vzpomínky našich návštěvníků. Sběrová akce, vyhlášená u příležitosti výstavy „Od Plastimatu k Magně“, splnila naše očekávání na získání nových přírůstků do sbírek užitého designu. Návštěvníci v MemoryBoxu zanechali desítky již nepotřebných předmětů ze svých domácností, převážně z plastu, z nichž většina obohatila naše sbírky o zajímavé exponáty.

A nezaměřili se přitom jen na produkci libereckého Plastimatu. V košíku se ocitla například i plastová hračka „Kočka“ podle návrhu výtvarnice Libuše Niklové, považovaná dnes za ikonu československého designu 60. let, oceňovaná a vyhledávaná

znalci, sběrateli i aukčními domy. Kočka byla darem od laskavé paní, ale především potvrzením, že výzva pro veřejnost ke sběru předmětů z dvacátého století, se setkala s odezvou řady lidí.

Na západ od našich hranic se sbírky institucí a soukromníků již řadu let plní artefakty z doby nedávno minulé a pomalu i česká veřejnost začíná vnímat, že i věci nedávno „vyšlé z módy“ nepatří jen do kontejnerů na odpady. Vyřazené předměty denní potřeby a vybavení našich domácností se prostřednictvím výstavy proměňují v exponáty a výstavní objekty. Pro návštěvníky výstav je mnohdy fascinující vidět, jak se z dotýkaných věcí, ještě nedávno spjatých s jejich životem, stávají okamžiky obecné historie. Výstavy designu

druhé poloviny 20. století a retro-manie zaplavující lifestylové časopisy i televizní obrazovky jsou velmi populární. Rozeznat pozapomenutý vzorek tapety, potěžkat v ruce hrneček, posadit se do křesla nebo ucítit dávno zapomenutou vůni bývá pro návštěvníky takových výstav velmi emotivní. Připomínají jim totiž něco intimního, soukromého, něco, „co bylo jejich“. Může to být třeba setkání s oblíbenou hračkou nebo knížkou z dětství. A i když nebylo výjimkou, že

řada z nás měla za socialismu stejné hračky či oblečení, každého z nás k nim pojí naše vlastní vzpomínky a náš vlastní příběh.

Nachází se na vaší půdě nepotřebná věc, která je v dobrém stavu a mohla by obohatit naše sbírky? Přineste ji k nám do muzea, uložte do MemoryBoxu ve vestibulu a zanechte nám vzkaz o jejím příběhu. Připojte-li zároveň i své údaje, budeme vás kontaktovat a vystavíme vám darovací smlouvu. ■

Muzeum získalo vzácný dar z Německa

Radek Janoušek, fotografie: Jan Rotter, Milada Dománková

Muzejní sbírka hudebních automatů se v minulém roce nenadále rozšířila o vzácný předmět vyrobený na počátku 20. století v chrtavské firmě Riemer Kratzau.

Na počátku léta 2015 požádal jeden německý návštěvník muzea o setkání s pracovníky spravující expozici hudebních automatů. Po krátkém rozhovoru se však ukázalo, že pan Werner Burger (na fotografii) nepřišel o nic žádat, ale naopak darovat více než 100 let starý flašinet z výroby velké firmy Gebrüder Riemer Kratzau Böhmen (více informací o firmě Riemer lze nalézt na stránkách Čtvrletníku SM z podzimu 2015).

Pan Burger je původem ze severu Čech, do Německa odešla jeho rodina v 60. letech 20. stol. Otec pana Burgera, jenž se narodil v roce 1901, byl aktivním členem pěveckého sboru jabloneckého divadla. Stal se rovněž zakládajícím hercem německé-

ho ochotnického spolku, který se těšil velkému zájmu místního obyvatelstva. Právě on ke svým 50. narozeninám obdržel od svých přátel a divadelních kolegů symbolicky 50 let starý flašinet. „*Tatínek skládal i básně v jizerském dialektu Paurisch, se kterými za doprovodu svého flašinetu vystupoval na celém Jablonecku,*“ dodává pan Burger. Rodina po invazi vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 emigrovala do Německa, kde flašinet strávil několik desetiletí, aby se na jaře loňského roku dostal zpět do svého „rodného kraje“ – jako dar rodiny Burgerů muzeu.

V současné době se připravuje restaurování tohoto vzácného exponátu do stavu úplné funkčnosti. Návštěvník tak bude moci slyšet zvukovou rozmanitost 25 dřevěných retných píšťal v devíti předem naprogramovaných skladbách. Notový záznam je zapsán v podobě hřebíčků a sponek na originálním dřevěném válci. ■

Po stopách zapomenutého pomníku: Busta Karla Theodora Körnera před libereckým muzeem

Lubor Lacina, Jiří Křížek, fotografie: archiv SM

V minulém čísle našeho čtvrtletníku jsme si udělali výlet po sochách, pomnících a pamětních deskách věnovaných císaři Františku Josefu I., kterých v městech, vesnicích a samotách pod Jizerskými horami do roku 1918 vzniklo pozoruhodné množství. Dnes si budeme povídat opět o jedné drobné nemovité památce, i když se nebude týkat císaře a tak úplně ani Rakousko-Uherska. Připomeneme si pomník, který stával přímo před naším muzeem a byl věnován německému básníku Karlu Theodoru Körnerovi. Letos by „oslavil“ 105 let od odhalení.

KÖRNER – NĚMECKÝ MÁCHA

Jméno Karl Theodor Körner není mezi českou veřejností tak notoricky známé jako jména jiných německých literátů, rozhodně ale stojí za pozornost. Už proto, že tohoto muže lze označit za jakéhosi německého Karla Hynka Máchu (nebo možná obráceně – když Körner zemřel, byly Máchovi dva roky). Oba byli básníci, představitelé romantismu, oba podnikali dlouhé náročné pěší cesty krajinou, ve které sbírali inspiraci, oba zemřeli velmi mladí a oba za se-

bou nechali nevelké, avšak výrazné dílo. Máchův osud známe přece jen lépe, tak se pojďme podívat na ten Körnerův...

Narodil se 23. září 1791 v Drážďanech, do rodiny s velmi hlubokým kulturním povědomím, která byla v kontaktu s tak významnými muži své doby, jako byl Humboldt, Novalis nebo Schiller. Při studiích se Körner věnoval postupně několika různorodým oborům – například hornictví ve Freibergu. Nakonec ale zvítězil Körnerův literární talent a po přesídlení do Vídně se mladý muž stal dokonce dvorním básníkem. Evropa se však v té době nacházela v bouři napoleonských válek a vlastenecky smýšlející Körner v březnu 1813 vstoupil do armády. V řadách Lützowových svobodných jednotek se zúčastnil bojových akcí, přečkal zranění, avšak dalšímu, po bitvě u Gadebusche, již nedokázal vzdorovat a dne 26. srpna 1813 zemřel. V pouhých 21 letech.

Ač se Körnerův osud naplnil mimořádně brzy, zanechal za sebou pozoruhodné dílo – poezii, drama i prózu. Pro nás jsou asi nejpozoruhodnější básně, vzniklé při

Körnerových cestách po českých zemích. Básník tak například věnoval báseň skupince pěti dubů v Dalovicích u Karlových Varů – jediný dosud stojící strom tam dnes nese právě Körnerovo jméno. Další verše básník stvořil na základě putování z Lužice přes Jizerské hory do Krkonoš, ty jsou zachyceny v Körnerově sbírce básní Poupata. A z krkonošské pouti vzešlo i dílo Eduard a Veronika aneb Cesta do Krkonoš, reflektující básníkův krátký vztah s dcerou budaře na krkonošské Nové slezské boudě.

PIETNÍ MÍSTA MLADÉMU HRDINOVÍ

Intenzivní život ve vypjaté době a smrt v boji za vlast vytvořily z Karla Theodora Körnera předmět obdivu, snad můžeme říct až kultu. Körner byl prezentován jako národní hrdina a byl dáván za vzor zejména mládeži. Na konci 19. a počátku 20. století se bohužel stal i štítem německého nacionalistického horlení, což je i jeden z důvodů, proč byl po druhé světové válce v českých zemích naopak téměř zapomenut.

V době, kdy mu „bylo přáno“, ale

vzniklo pozoruhodně velké množství pomníků a jiných pamětních míst věnovaných právě Körnerovi. V německých Drážďanech od roku 1875 dokonce muzeum, které zaniklo s bombardováním města v únoru 1945. Pomníků nebo pamětních desek bylo vztyčeno opravdu značné množství, i dnes jich můžeme třeba v Německu navštívit celou řadu. Jen musíme být trochu ostražití, například ve Vídni stojí pomník věnovaný Theodoru Körnerovi, básníkovi jmenovci – rakouskému prezidentovi, jehož rodina shodou okolností pocházela z Chrastavy. Ale zpátky k „našemu“ Körnerovi.

Jak už bylo řečeno, po skončení druhé světové války vzala na našem území celá řada Körnerových památek za své. Dnes, kdy je doba již klidnější, se některé básnickovy památky probouzejí zpět k životu. Obnoven je Körnerův pomník pod rozhlednou Háj u Aše, pomník v již zmíněných Dalovicích, kde má básník i „svůj“ dub (podobně jako v Plzni), básníka si připomínají i v krkonošské Svobodě nad Úpou (Dolním Maršově). Nás však víc budou zajímat Körnerovy památky kolem Liberce.

KÖRNEROVY PAMÁTKY NA LIBERECKU

Ta neznámější je také nejvyšší. Na vrcholu Smrku, při odbočce k rozhledně. Připomíná rok 1809, kdy Körner na Smrk vystoupil při své krkonošské cestě. Pomník vztyčili v roce 1909 členové novoměstské odbočky Německého horského spolku, později přibyl reliéf. Po válce byl pomník povalen a reliéf zmizel. Ke konci osmdesátých let se památka začala vracet k životu, definitivně byla obnovena v roce 2003 při příležitosti postavení nové rozhledny na Smrku. A jeden téměř zázrak na závěr – před nedávnou dobou byl naprostou náhodou nalezen starý reliéf z pomníku – zahrabán v zemi, skoro kilometr od původního místa!

Další připomínku Karla Theodora Körnera najdeme na Tanvaldsku – při silnici od řeky Kamenice k Penzionu pod Špičákem. Pamětní místo vzniklo v roce 1913, obnoveno bylo před několika lety kromě jiných dětmi ze základní školy Údolí Kamenice.

V Jabloneckých Pasekách v parku pod slavným „paseckým věžákem“ najdeme Körnerův pomník z roku 1913 také, i když dnes už není „zasvěcen“ německému básníkovi. Po druhé světové válce byl „přebudován“ na památku Juliu Fučíkovi, po roce 1989 připomíná Jablonecké Paseky jako samostatnou obec.

Zajímavý hold Körnerovi si můžeme prohlédnout i u Cvikova, kde je jeho podobizna vytesána do pískovce v hrbeční přírodního útvaru Dutý kámen, nebo na Malé Skále, kde je připomínán v romantickém areálu Pantheon. Ale teď už rychle do Liberce, za vzpomínkou na „náš“ pomník Karla Theodora Körnera.

POMNÍK PŘED MUZEEM

Při vzpomínání na liberecký Körnerův pomník se musíme vrátit do roku 1903, kdy se na jeho vybudování dohodli členové Německého spolku Körner. Cesta před nimi byla poměrně dlouhá, teprve po devíti letech měli k dispozici 6 000 korun a mohli zadat zhotovení návrhu na pomník. Variant, jak by měl liberecký Körner vypadat, bylo několik – v dobových pramenech nalezneme například ideu, že by mohl být vyveden jako v Drážďanech nebo v Chemnitz, což byly značně rozměrné sochy představující celou básníkovu postavu. Jinou variantou zřejmě byl pamětní kámen doplněný o zdobnou strukturu, jak napovídá jedna dobová pohlednice z našich muzejních sbírek. Nakonec však zvítězila jiná podoba – mohutná mramorová busta na podstavci s textem „Karl Theodor Körner 1791–1813“. Autorem návrhu byl sochař Gustav Weiß, sám dřívější člen spolku Körner. Pro umístění pomníku byl vybrán parkový prostor před teh-

dejším Severočeským průmyslovým muzeem, místo reprezentativní, ale zároveň frekventované a poblíž soustavy školních budov, na jejichž žáky měl pomník působit nejvíce.

K odhalení pomníku došlo v neděli 22. září 1912, zároveň s oslavou výročí existence spolku. Celý sled událostí byl naplánován takto: sobota 21. září – 8 hodin večer – slavnostní večer v tělocvičně ve spolupráci s místními orchestry a pěveckými spolky. Neděle 22. září – 9.30 dopoledne – sestavení spolků v zahradě tělocvičny, 10 hodin – odchod k pomníku, 11 hodin – slavnost odhalení s řečí poslance říšské rady Hanse Hartla, hromadným sborem „Modlitba za bitvy“ a světícím chórem složeným učitelem Adolfem Klingerem, zhudebněným profesorem hudby Wagnerem a provedeným místními pěveckými spolky. Ve 13 hodin pak započala lidová slavnost v zahradě tělocvičny a v 8 večer taneční večírek při vojenské hudbě.

ZÁNÍK A VZPOMÍNKY

Körnerův pomník z parku před muzeem zmizel někdy po druhé světové válce. Německy „hovořící“ památky se tehdy v českém pohraničí příliš „nenosily“ a tak vzala za své i socha německého básníka, navíc zprofanovaného nacionalistickým kvasem z předchozích desetiletí. O dalším osudu pomníku víme dost málo, můžeme ale citovat zajímavý článek libereckého badatele Marka Řeháčka, otištěný v časopise Patron 2/97: „Busta byla se smetím a suti vyhozena do prohlubně na Tržním náměstí. Ale ani tam její liberecká anabáze zdaleka nekončí. Při stavbě plaveckého bazénu byla objevena a „tiše uklizena“ mezi vzácné náhrobky v nedalekém lapidáriu. Tam pak dlouho stála blízko vchodu

a svojí mohutností působila v malém prostoru až panoptikálně. Okolní náhrobky byly postupně vandaly ničeny, ale Körnerův mramor odolával jak jim, tak zubu času.“ Jak Řeháček uvádí dál, po roce 1989 se zdálo, že by Körner mohl putovat zpět do veřejného prostoru, ale jednoho dne z lapidária prostě zmizel. Neznámo kam...

Při čtení těchto smutných řádků nás může napadnout náhodná paralela – při stavbě nákupního centra hned přes ulici proti bazénu, kde byl nalezen Körner, se v zemi objevila jiná mramorová busta – podobizna císa-

ře Františka Josefa I., která díky poctivosti nálezců skončila v depozitáři našeho muzea. Nezbývá než doufat, že se ztracená liberecká Körnerova busta třeba díky tomuto článku nalezne a vrátí zpět do veřejného prostoru nebo alespoň do muzejních sbírek. Za jakoukoli informaci, která by nám pomohla v pátrání, budeme vděční. ■

VLEVO: Körnerova busta před Severočeským průmyslovým muzeem | NAHOŘE: Pomník Karlu Theodoru Körnerovi na Smrku | DOLE: Návrh na Körnerův liberecký pomník

Vyšel nový přírodovědný sborník Severočeského muzea

Pavel Vonička

V únoru vyšlo v pořadí 34. číslo Sborníku Severočeského muzea, Přírodní Vědy, odborného recenzovaného periodika, které vydává Severočeské muzeum v Liberci. Podobně jako předchozí čísla, i tento ročník je vytištěn na kvalitním křídovém papíře a v člancích nechybí řada barevných fotografií i černobílých pérovek.

V úvodním článku uvádí mykolog J. Slavíček výsledky průzkumu makromycet NPR Jizerskohorské bučiny, jedné z nejrozsáhlejších lesních rezervací v České republice. Autor zde nalezl 176 druhů hub včetně devíti druhů zařazených v červeném seznamu ČR. Článek doplňuje řada barevných fotografií méně známých hub.

P. Dolejš a A. Kúrka shrnují ve svém příspěvku výsledky průzkumu

pavoukovic na několika lokalitách Ještědského hřbetu, které doplnili o dosud nepublikované údaje o sekcích ze sbírky V. Šilhavého, uložené v Národním muzeu v Praze.

Z. Havelda uvádí ve svém článku zajímavé nálezy vřetenušky obecné a její rozšíření v severních Čechách.

V příspěvku J. Preislera, M. Bartáka a P. Voničky, psaného v angličtině, jsou uvedeny nálezy 52 druhů čeledi vířilkovití (Fanniidae) v Jizerských horách, na Frýdlantsku a v okolí Liberce. Dva druhy byly z této oblasti již dříve publikovány jako nové pro Českou republiku.

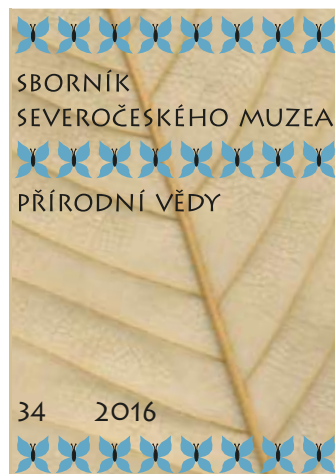
L. Blažej, J. Macek a M. Trýzna shrnují výsledky průzkumu vybraných skupin žahadlových blanokřídlých – kutilek a vos v chladných a inverzních

stanovištích Národního parku České Švýcarsko. Součástí článku jsou originální kresby význačných druhů zhotovené prvním autorem.

V práci P. Voničky a P. Krásenského jsou uvedeny výsledky několikaleťového výzkumu fauny střevlíkovitých a drabčíkovitých brouků na území evropsky významné lokality Údolí Jizeiry a Kamenice. Autoři odtud uvádějí celkem 240 druhů včetně 26 druhů zařazených v červeném seznamu bezobratlých ČR.

Zbývá ještě zmínit stručný příspěvek M. Pudila k výskytu bobra evropského na Liberecku, který tento ročník sborníku uzavírá.

Stejně jako v předchozích letech, i vydání tohoto čísla podpořila Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských

hor. Sborník si můžete zakoupit na pokladně muzea za cenu 150 Kč nebo si jej objednat na e-mailové adrese: obchod@muzeumlb.cz.

SBORNÍK SEVEROČESKÉHO MUZEA | Přírodní Vědy, 34 (2016) | redaktor Pavel Vonička | Vydalo Severočeské muzeum v Liberci | lepená vazba, formát 23×16 cm, 192 stran | ISBN 978-80-87266-26-7 ■

Canis pictus

Luděk Lukuvka, fotografie: Frank H. Sayers

Výstava „Canis Pictus“ kynologa a sběratele Michala Císařovského přináší pohled na historii chovu psů s překvapivou paralelou k historii fotografie. V Severočeském muzeu v Liberci tak mohou návštěvníci do 28. května 2017 zhlédnout výstavu, která má několik zajímavých přesahů.

Ačkoliv se jedná o sbírku historických fotografií s monotematickým zaměřením, pokrývá určitý vývoj žánru portrétní fotografie na příkladu dobových fotografických technik. V souvislosti s dějiny chovatelství psů je pro laiky nezbýhlé v dějinách kynologie zajímavým faktem, že začátky soustavného zájmu o plemena psů se kryjí s nástupem fotografie. Jedna historie zde osvětluje tu druhou.

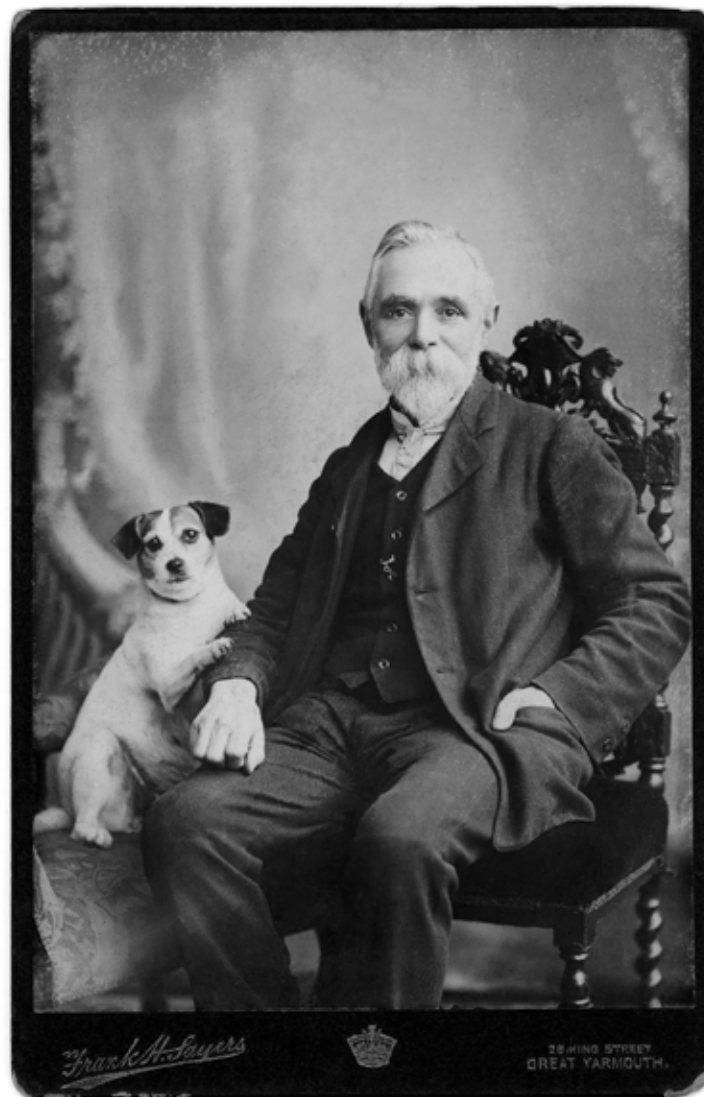
Soukromé sbírky mají často tu výhodu, že i když pokrývají jen kratší období v historii daného tématu, vymezují časový úsek je ucelený a dobře charakterizuje dobový vývoj. Michal Císařovský se zaměřil na sbírání historických fotografií s námětem psů od počátků fotografie první poloviny 19. století do roku 1918.

Vzhledem k maloformátové fotografii především 19. století (s převahou kabinetní fotografie, tzv. kabinetky) se kromě prezentace vzácných originálů rozhodl autor výstavy prezentovat zvětšeniny speciálně vyrobené pro Severočeské muzeum. Originály původních ferotypů,

ambrotypů, kabinetek, stereotypů a dalších typů dobových fotografií je možné spatřit v pultových vitrínách, zvětšeniny formátu 40×30 cm na zdech. Komorní formáty výrazně intimního charakteru privátních portrétů působí zcela jinak než jejich zvětšené kopie. I na tomto konceptu se ukázala specifická fotografie jako reprodukcí média. Stejný snímek může být vizuálně zcela odlišný už jen zvolením formátu a materiálu. Něco jiného je zobrazení tříčlenné rodiny s malým psem na železné destičce (ferrotypie) a následně zvětšené na papíře.

Milovníci psů ocení snahu o přesné určení plemen fotografovaných psů, i když to stav fotografií a snížená rozpoznatelnost někdy stěží dovolí.

Je skutečně pozoruhodné, že pár let po vzniku prvních fotografií (1816 – Nicéphore Niépce; 1837 – Louis Daguerre, první portrétní daguerrotypie) dojde k souběhu událostí tak, že se s raným vývojem fotografie setkává zrod moderní kynologie. První výstava fotografií a první výstava psů proběhne během jednoho desetiletí. Tou skutečně první fotografickou výstavou byla „The Exhibition of Recent Specimens of Photography“, uspořádaná v roce 1852 britskou Společností pro umění (Society Arts) v Londýně. Představeny byly práce 76 fotografů. První výstava psů na světě se konala sedm let po té foto-

Muž s Jack Russell teriérem, kabinetka, 1904; autor Frank H. Sayers, Norfolk, Anglie

grafické. Bylo to opět v Anglii v roce 1859 v Newcastle-Upon-Tyne. Šlo o první výstavu národního formátu, již samozřejmě předcházely menší výstavy loveckých psů a klubová se-

tkání chovatelů. Výstava byla rozdělena na dvě třídy. Jedna pro plemeno pointer a druhá pro setry. Datum konání výstavy se stalo mezníkem pro britskou i světovou kynologii. ■

Odznaky a vyznamenání ve sbírkách muzea

Lubor Lacina, fotografie: archiv SM

V několika posledních číslech našeho čtvrtletníku jsme vám představili vždy některou ze sbírek, které jsou uchovávány v depozitářích Severočeského muzea. Mezi několika stovkami tisíc našich sbírkových předmětů nalezneme artefakty snad všech tvarů, druhů i velikostí. Od obrovských kusů, které na sebe strhnou okamžitou pozornost, přes zástup „normálně velkých“ předmětů až po „trpaslíky“, kterých byste si na první pohled snad ani nevšimli. A právě o posledně jmenované kategorii si dnes budeme povídat – o předmětech, jejichž krásu naplno spatříme až při pořádném soustředění nebo se zvětšovací sklem v ruce. Řeč je o muzejní sbírce odznaků a vyznamenání.

ODZNAKY A ODZNAČKY

S odznaky se svým životě setkal snad každý. Někdo je dostával za sportovní vítězství ve škole nebo na táboře, někdo si odznáčky kupoval u stánků se suvenýry na hradech a v zoologické zahradě, další si vzpomínají na tmavé plyšové podušky od prarodičů a v nich zapichnuté emblémy sportovních klubů nebo továren. A někdo nosil na džínové bundě odznaky s fotkami svých hudebních hrdinů. Na ploškách odznaků nalezneme historii i současnost, modernu i konzervativnost, přírodu i civilizaci – to všechno se na ně vejde a to všechno z nich můžeme vyčíst. Stejně je to i s odznaky z muzejních sbírek. Tak si alespoň některé z nich pojďme představit.

ODZNAKY SPOLKOVÉ

Důležitou, ba přímo podstatnou část naší sbírky tvoří předválečné odznaky různých místních společenských organizací. Spolková činnost byla v dobách dávno minulých velice rozšířená, existovala doslova v každé vesničce a každý ze spolků se také chtěl pochlubit nějakou vlastní insignií – praporem, uniformou nebo právě odznakem. Takovým, který by označoval členy daného spolku, který by připomínal slavnou chvíli spolitostní nebo dosažený pozoruhodný výkon. Na spolkových odznacích spoustu z toho všeho nalezneme – napsané a vyobrazené – a mnohdy je to pohled do opravdu hluboké minulosti. Vidíme třeba, jak před sto lety vypadaly nazdobené a do posledního detailu dotažené fasády spolkových tělocvičen (dnes bychom je díky přístavbám nebo nánosům za teplem mnohdy ani nepoznali). Vidíme vyobrazené obce a města bez

Odznak spolku vojenských vysloužilců z Pavlovic

panoramatu dnešních novostaveb, postavy v dobových úborech a uniformách, vidíme i spoustu dalšího z dnes už neexistujícího světa. Dozvíme se toho ale ještě daleko víc – třeba z odznaků honosných, smaltovaných, vyvedených do nejmenšího detailu, že mezi členy a sponzory spolku byli bohatí továrníci a podnikatelé. Nebo z odznaků skromných, jednoduchých, že si je vyráběly třeba chudé spolky dělníků. Odznaky nám o životě v kraji vyprávějí až netušené podrobnosti, a tak jsme rádi, že takových unikátů máme ve sbírce opravdu početně.

ODZNAKY POLITICKÉ

Tak jako jiné lidské činnosti, na ploškách odznaků zdomácněla i politika, zejména ta totalitní, která trpí největší obsesí prezentovat se vždy a všude. Liberecká sbírka je zvláště bohatá na odznaky té nejhorší moci, nacistické, která severní Čechy ovládla před polovinou 20. století. Hrůzné zkratky jako SS, SdP nebo NSDAP, grafika hákového kříže, německé orlice a další motivy, které totalitní moc ukořistila jako svůj emblém, to vše se v naší sbírce objevuje v mnoha kusech. Druhá totalita, nastoupivší po roce 1948, není mezi našimi odznaky zastoupena tak masivně, přesto ale dokládá dění na Liberecku v časech reálného socialismu. Odznaky máme i z období demokratičtějších – z první republiky, z prvních let po druhé

světové válce a pochopitelně i ze současnosti. A právě dnešku nebo nedávné minulosti se do budoucna chceme při sbírání dalších odznaků věnovat podrobněji. Protože i přítomnost jednou bude historií a budoucí dějepisci a badatelé se budou pít po tom, jak jsme – v dávné minulosti – žili třeba právě my.

FRANTIŠEK JOSEF, KAM SE PODÍVÁŠ

Několika stovkami (spíše mnoha stovkami) je mezi odznaky zastoupen panovník Rakousko-Uherska. Zvláště z doby před a během první světové války, kdy obyvatelé Liberce nosili v klopách odznáčky s vyobrazením Františka Josefa I., případně dvojportrét císařů rakousko-uherského a německého. Ani pohled na několik stovek vlastně totožných motivů ale není nudný – můžeme si totiž prohlížet panovníky zasazené v kovu, ve skle, vyvedené na porcelánu, s obdobným secesním rámečkem, jako brože osázené šatony a různé další. Ani by se nezdálo, že vlastně dokládají dobu, kdy byl svět všelijaký, jen ne radostný.

TAJEMNÁ SCHLARAFFIA

Zvláštní skupinu v naší sbírce představují odznaky spolku Schlaraffia. Tato tajemná společnost byla napůl recesistickým sdružením, napůl „partou“ významných osobností své doby. Stylizovala se trochu do středověku,

trochu do tajné společnosti a trochu do bláznovství, až šaškovství. V předválečných desetiletích se jí dařilo zejména v německy mluvících částech světa a třeba u nás v pohraničí měla svoji „buňku“ (v přesné terminologii „říši“) prakticky v každém větším městě. Nejblíže od nás existovaly liberecká říše Reichenbergia, jablonecká Preciosa Iserina, frýdlantská Friedlandia, českolipská Polzana a varnsdorfská Mandovia. Máme odznaky všech, v nejrůznějších variantách. Nalezneme na nich spolkové emblémy (muže v šaškovské čepici nebo výra), různé zeměpisné realie doplněné o schlaraffský humor (třeba znak Liberce s výrem sedícím na hradbách místo lva) a různé další zábavičky a odkazy na prapodivnou mytologii Schlaraffů. Celá tahle sbírka je k prohlédnutí na internetu.

NA ZÁVĚR...

Zmínit bychom měli i vyznamenání, která u nás ve sbírce nepatří mezi ta nejoslnivější na světě, ale pár zajímavých a vzácných kousků se tu také najde – schlaraffských, spolkových, vojenských, politických. A tak bychom mohli povídat dál a dál. Vždyť všech těch „mrňousů“ – odznaků, řádů a vyznamenání, s jehlicí, sponou nebo závěsem, na podušce či v etui, s certifikátem i bez něj – máme ve sbírce několik tisíc. Některé z nich si můžete prohlédnout i na internetovém portálu eSbirky.cz, kde je najdete oskenované a pořádně zvětšené, takže se můžete pokochat celou jejich precizností a krásou. Tak příjemnou prohlídku! ■

Odznaky z libereckého muzea na portálu eSbirky: goo.gl/i2Ak9p

Prezentace liberecké sbírky odznaků spolku Schlaraffia: goo.gl/XxgQTr

Odznak připomínající plachtění na Pláních pod Ještědem, 1946

Odznaky a vyznamenání ve sbírkách muzea

1

2

3

7

8

9

13

14

15

20

21

22

1 Spolek Schlaraffia, říše Reichenbergia (Liberec) | 2 Spolek Schlaraffia, říše Friedlandia (Frydlant) | 3 Závody na Čertově hoře (Harrachov – Nový Svět), 5. – 7. března 1936 | 7 Spolek Schlaraffia, říše Gigantea (Trutnov) | 8 Spolek Schlaraffia, říše Mandovia (Varnsdorf) | 9 Slavnost k 50. výročí založení Německého tělocvičného spolku v Liberci | 13 Spolek Schlaraffia, říše Preciosa Iserina (Jablonec nad Nisou) | 14 Spolek Schlaraffia, říše Preciosa Iserina (Jablonec nad Nisou) | 15 Německého tělocvičného spolku v Liberci | 18 Spolek Schlaraffia, říše Reichenbergia (Liberec) | 19 RAF – Reichenberger Automobil-Fabrik (Liberecká automobilová továrna)

4

5

6

10

11

12

16

17

18

19

6. března 1938 | 4 Spolek Schlaraffia, říše Kemnitzia (Chemnitz) | 5 Spolek Schlaraffia – říše Ostia (Ústí nad Labem) | 6 75 let textilní školy v Liberci, 1928 |
 polku v Liberci | 10 Spolek Schlaraffia, říše Preciosa Iserina (Jablonec nad Nisou) | 11 Spolek Schlaraffia, říše Castra Batava (Passau) | 12 Otevření chaty na
 5. Jubileum 200 let střelecké společnosti (Liberec, červenec–srpen 1871) | 16 Spolek Schlaraffia, říše Mandovia (Varnsdorf) | 17 Slavnost k 50. výročí založení
 automobilka) | 20 Německočeská výstava Liberec 1906 | 21 Spolek Schlaraffia, říše Polzana (Česká Lípa) | 22 Dny brannosti v Liberci, 28.–30. 9. 1934

Vzpomínka na dětství

Eva Kyselová, fotografie: archiv autorky

Dne 1. 2. letošního roku jsem se se synem a vnoučaty zúčastnila komentované prohlídky libereckého muzea, kterým nás provázel ředitel Mgr. Křížek. Z prohlídky jsem si přinesla domů informační periodikum Čtvrtletník Severočeského muzea v Liberci. Dočetla jsem se v něm, že lze do muzea přinést staré nepotřebné předměty a obohatit tím muzejní sbírky o věci, které se vážou k životu lidí v minulosti a jinak se těžko získávají.

Předmět vhodný do muzejních sbírek sice nemám, ale mám vzpomínky na mé dětství v muzejních prostorách z let 1950 až 1960. V té době jsem hlavně o sobotách, nedělích či prázdninách trávila mnoho času v té velkolepé budově.

Je to už opravdu dlouho. Dneska bych se ráda zeptala svých příbuzných na mnoho věcí a událostí z té poválečné doby, ale už je pozdě. I mně je dnes přes sedmdesát let.

Teta a strýc Božena a Josef Šauflovi přišli do muzea po druhé světové válce. Nevím přesně, zda v roce 1947 nebo 1948, stěhovali se z bývalé hudební školy v dnešní Palachově ulici.

Do jejich muzejního suterénního bytu se vcházelo z chodby u postranního vchodu do budovy. Naproti byl vchod do truhlářské dílny. Velká kuchyň, velký pokoj a komora, bez vody

a WC. Zamřížovaná okna, z kterých bylo vidět pouze na nebe. Často se stávalo, že různí zvědavci nakukovali zvenčí. V kuchyni byla velká železná kamna, teplo z nich při vzpomínce cítím ještě dnes. Pod oknem v kuchyni byl stupínek, aby teta mohla pracovat i při denním světle. Zajímavostí bylo, že točité schody za pokojem vedly přímo až do věže. Byl to náš častý úkryt při dětských hrách s příbuznými dětmi.

Na WC jsem musela chodit do mezipatra, které tvořilo zázemí muzea. Pamatuji se, že určitou dobu stál před vchodem do těchto prostor rytíř ve zbroji, ze kterého jsem neměla strach od doby, kdy se do brnění navlékl příbuzný a pěkně mě vystrašil. A za velkými skleněnými dveřmi byly prostory s depozitáři. Těmi jsem se ráda procházela. Byly zde krásné garderoby, překrásný porcelán na který jsem nesměla ani sáhnout, hrací hodiny, jednotlivé kusy nábytku. Občas jsem zatáhla za řetízek u hodin, aby zahrály svoji melodii. Pootevřela zásuvky u komody a našla k mému překvapení i tajný trezor! Ač byl sice prázdný, dovedla jsem si představit jeho obsah. Prostě samá nádhera a mezitím já, Alenka v říši divů. Škoda, že vzpomínky na tu krásu už pomalu vybledly.

Pamatuji se spíše na stálé výstavy s přírodovědnými a uměleckými

Portrétní fotografie autorky textu od Jana Kabička, kolem roku 1956

sbírkami a na předměty, které byly dlouhodobě vystaveny na jednom místě. Flašinet, který stál u schodiště nebo malovanou skříň u dveří do knihovny. Často jsme si prohlíželi v přízemí exponáty různých brouků a motýlů, vycpaných zvířat. Výstavy v prvním patře patřily do období baroka, rokoka, renesance apod. Nerozuměla jsem tomu, ale bylo to vše krásné a zajímavé.

Nevím, kolik mi přesně bylo, něco kolem deseti let, když jsem směla o sobotách a nedělích, v blízkosti svého strýčka, prodávat návštěvníkům vstupenky. Stolek s pokladničkou stál ve velké vstupní hale. Žádný samostatný pokladní prostor nebyl, to až později. Jakmile bylo venku chladno, přišla moje chvíle, já byla důležitá paní pokladní. Strejda se šel ohřát do krásné velké knihovny, která byla hned vedle, k velkým železným kamnům. Vydávaly to pravé teplo, vždyť se do nich vešly dva plné uhláky najednou. Prostory knihovny na mne působily velmi vznešeně a také tajemně. Všude bylo mnoho knih, zákoutí a též tajný vchod za regály, kterým se dalo dojít do věže. Zde se pořádaly různé přednášky, vernisáže, schůze zaměstnanců. Při různých příležitostech tu bylo i veselo. Vidala jsem procházet a studovat zaměstnance muzea. Pamatuji si jména, například pan Nevrlý, autor knihy o Jizerských horách, páni Seifert, Kavan, Smrž, Kabiček. Matně vidím ve vzpomínkách fotografický ateliér pana Kabička v suterénu,

kde mě jako malou na přání tety vyfotil. V muzeu v té době byl ještě jeden byt, ovšem k němu vedl zvláštní vchod v zadní části muzea. Určitou dobu tam bydlel pan Kavan.

Asi málokdo měl možnost, opalovat se na terase muzea, z které byl zajímavý pohled na tehdejší Leninovu a dnešní Masarykovu třídu a do okolí. Ale moje milované fialky, které rostly před okny tehdejší truhlářské dílny, z terasy vidět nebyly. Nebylo z ní vidět ani celou lipovou alej, která lemovala silnici ke kasárnám. V době květu ulice krásně voněla. Kolem muzea rostly různé druhy rododendronů a přímo před postranním vchodem nádherná, růžově kvetoucí magnolie.

Často se v tom z dnešního pohledu neúrodném bytu konaly naše rodinné oslavy. Tehdy nám tam bylo všem dobře. Teta uměla velmi dobře vařit, jako rodilá Moravanka byla velmi pohostinná a vzhledem k tomu, že neměli vlastní děti, byli jsme jim já a jejich pes Bobik nejbližší. Těch historek, které se vázaly k jejich pobytu ve Vídni, Francii, v Praze, v liberecké hudební škole i k muzeu, bylo mnoho, ale ti, kteří je vyprávěli, ani ti, co jim naslouchali, kromě mne a bratrance už nežijí.

Všechny tyto vzpomínky mi při prohlídce dnešních prostor a výstav proletěly hlavou. Není jich už moc a nejsou asi pro historii muzea důležité. Pro mne však ano. Vrátily mě do mého dětství. Za ně i celý výklad, plný plánů, nadšení a optimismu, děkuji panu řediteli Mgr. Křížkovi. ■

Správci muzea Božena a Josef Šauflovi při muzejní veselici před cca 60 lety

Pastely jsou také obrazy

Zdeněk Hrabák, Magdalena Rafl Bursová, fotografie: archiv SM

Jedním z mnoha sbírkových fondů, které Severočeské muzeum spravuje, možná pro muzeum zaměřené na umělecký průmysl ne příliš typickým, je poměrně rozsáhlý fond obrazů. Historicky však obrazy, resp. obrazová galerie, byly, kromě jednotlivostí ve vlastních sbírkách, od roku 1905, kdy sběratel a mecenáš Heinrich Liebieg odkázal svoji sbírku významných děl francouzského, německého a rakouského malířství 19. stol. městu Liberec, součástí muzea jako zvláštní deponát se samostatným režimem.

Po organizačním osamostatnění galerie v roce 1953, již předcházelo v roce 1946 její přenesení do bývalého záměčku Johanna Liebiega, zůstala z této kolekce v majetku muzea díla až na výjimky buď ne příliš umělecky hodnotná nebo taková, která svým charakterem nezapadala do koncepce nově zřízené galerie. Fond tak nadále tvořily vedle těchto též obrazy původní historické sbírky, obrazy ze svozů a konfiskáty, k nimž v průběhu 2. poloviny 20. století přibýly obrazy získané příležitostnými nákupy a dary. V řadě případů, zejména v 70. letech 20. století, se jednalo i o politicky angažovaná díla, jejichž nákup byl pro muzeum direktivní. Nic z toho však nesnižuje hodnotu fondu obrazů jako celku, neboť obsahuje některé ucelené soubory, které množstvím děl v nich obsažených mají kromě historické hodnoty značnou vypovídající schopnost a svým významem přesahují hranice regionu. V našem případě jde o soubor obrazů s lokální tematikou města Liberce a okolí, dále o slavnostní střešnické štíty (poprvé v muzeu vystavené již v roce 1899) a v neposlední řadě o sbírku téměř sta měšťanských portrétů v technice pastelu.

Zmíněné portréty jsou i v celostátním měřítku unikátní jak z hlediska množství, tak z hlediska výskytu v jedné lokalitě v konkrétním časovém úseku zahrnujícím období od 2. poloviny 19. stol. do jeho posledních desetiletí. Přijatelné vysvětlení spočívá v jejich vlastním účelu; kromě estetických a výtvarných hodnot byl v minulosti portrét jako takový reprezentativním předmětem, který autorem, kvalitou provedení a technikou zařazoval majitele do konkrétní společenské skupiny. Počínaje druhým čtvrtletím 19. století, díky prudkému průmyslovému rozmachu města založenému na textilní výrobě a souvisejících odvětví, se z nižších vrstev etablovala početná skupina těch, kteří dosáhli na sociální status nižší střední „měšťanské“

třídy. Stále však pro tyto nové měšťany bylo nereálné nechat si zhotovit důstojný portrét jako olejomalbu na plátně; problémem byla jak finanční náročnost, tak omezený počet zhotovitelů. Portrét v pastelu byl dostupnou volbou a jeho nespornou výhodou bylo, že zákazník nemusel, na rozdíl od portrétů v oleji, absolvovat více sezení, čímž se také výrazně redukovala cena. Po načrtnutí a precizaci tváře mohl být oděv s ozdobami a šperky vytvořen pomocí konvenčních vzorů, nezdědka podle přání zákazníka. Tak bylo možné i méně majetným „přimalovat“ honosnější šaty či množství šperků, kterými se pak na dokončeném portrétu v privátu prezentovali.

Nicméně jako výtvarná technika má pastel oproti oleji svá negativa, zvláště je velice náchylný na změny teploty a vlhkosti ve svém okolí. Z tohoto důvodu byla díla často biologicky napadena a poškozena především plísními. Klasická ochrana pastelu před destrukcí umístěním do ozdobného rámu se sklem je v případě biologického napadení vlivem vlhkosti spíše kontraproduktivní a urychluje degradační proces ve struktuře díla. Pod sklem se kondenzuje vlhkost a vzniká tak příznivé klima pro degradační proces ve struktuře papírové podložky i pojiva pastelu.

Z preventivních důvodů a také proto, že na některých obrazech ze sbírky muzea bylo prokázáno napadení plísními, byly všechny pastely a další díla, celkem 133 položek, za finančního přispění Libereckého kra-

je v objemu 400 tisíc Kč desinfikovány a byla provedena jejich základní konzervace. Samotné ošetření spočívalo kromě vyřamování děl z ozdobných rámců včetně skel a příklonných desek v jejich dezinfekci metodou působení par butanolu. Z takto ošetřených děl byly dále sejmuty nečistoty a bylo provedeno jemné fixování malby. Část pastelů, která byla vypnuta na dřevěné rámy či desky byla také preventivně ošetřena přípravkem Lignofix proti dřevokaznému hmyzu. Do prvotní záchrany těchto děl patřilo i základní, lokální zajiště-

ní – lepení papírové podložky v místech defektů, kde hrozilo natržení při manipulaci s dílem.

Některé z těchto restaurovaných prací budou mít návštěvníci Severočeského muzea možnost shlédnout v nové stálé expozici uměleckých řemesel, ve větším množství pak na již nyní připravované výstavě měšťanské kultury 19. století na Liberecku. ■

NAHOŘE: Děvčátko v bílých empírových šatech, původní stav obrazu bez rámu | DOLE: Restaurátorka Magdalena Bursová při práci, odebrání vzorků plísně

Skvělý přírůstek od mladého umělce Radka Brezara

Oldřich Palata, fotografie: Milada Dománková

Světově proslulá sklárna společnost MOSER, a. s., v Karlových Varech slaví v letošním roce významné jubileum, a to 160 let od svého založení. Tomuto výročí je také určena současná velkolepá výstava v pražském Obecním domě spolu s reprezentační doprovodnou publikací. Je však sympatické, že tato sklárna zdaleka nežije pouze z tradice a z tvorby svých kmenových výtvarníků, ale že iniciativně podněcuje rovněž sklářskou aktivitu mladých talentů. Pro ně od roku 2011 vyhlašuje každoročně soutěž pod názvem Cena Ludwiga Mosera. Vítězná práce sklárna prezentuje na meziná-

rodních veletrzích a přehlídkách designu, nejzajímavější návrhy zařazuje do svého nabídkového katalogu. Jedním z nejvýraznějších mladých tvůrců, kteří víc než úspěšně prošli touto soutěží, je Radek Brezar z Plavů (*1995). Ještě jako student Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v Železném Brodě zvítězil v roce 2014 v Ceně Ludwiga Mosera v kategorii středních škol svými návrhy na vázy z broušeného skla.

Mimořádný talent však Radek Brezar prokázal již o rok dříve při mezinárodním Sympoziu uměleckoprůmyslových škol Libereckého kraje.

Tehdy jeho šestidílný cyklus s názvem Pulo odborná porota ocenila jako nejlepší práci v oboru hutně tvarovaného skla. V duchu propozic symposia škol Libereckého kraje se vítězný cyklus stal součástí sbírek Severočeského muzea.

Tato instituce má dlouholeté a velice dobré kontakty se sklárnou Moser. Již bezmála dvacet let věnuje každý rok karlovarská sklárna Severočeskému muzeu jako sponzorský dar – v rámci určitého finančního limitu a na základě výběru kurátora – některé ze svých výrobků do libereckých muzejních sbírek. I z tohoto důvodu má Severočeské muzeum v současnosti jednu z nejka-

litnějších kolekcí skla firmy Moser v celé české muzejní síti. S ohledem na výše uvedené souvislosti bylo logické, že Severočeské muzeum projevilo zájem o jednu z váz Radka Brezara, které na základě jeho vítězství v Ceně Ludwiga Mosera zařadila karlovarská sklárna do svého programu. Díky pochopení společnosti MOSER, a. s., získalo letos Severočeské muzeum pro své sbírky skvělou Brezarovu ručně broušenou vázu s názvem Simple 3346. S její prezentací se počítá v připravované nové stálé expozici uměleckohistorického oddělení v roce 2019, ale již letos bude krátkodobě vystavena jako solitérní exponát měsíce května. ■

Ocenění za Německo-českou výstavu 1906

Kateřina Nora Nováková, fotografie: archiv SM

Nezměrné úsilí, které jsme s širokým týmem spolupracovníků a kolegy z Oblastní galerie Liberec věnovali přípravě ojedinělého společného projektu ke 110. výročí Německo-české výstavy 1906, se zrcadlí v získání prvního místa mezi „Kulturními počiny roku 2016“ města Liberec. Konkurence byla nemalá, do prvního ročníku soutěže bylo nominováno 18 projektů z oblasti kulturního dění

v Liberci. Cenu jsem si převzala dne 16. 2. 2017 jako hlavní kurátorka muzejní části výstavy spolu s Annou Habánovou, Ph.D. (na snímku vpravo), která připravovala část výstavy za Oblastní galerii Liberec. Obě jsme z ocenění měly i s našimi kolegy upřímnou radost, která nás nenechává usnout na vavřínech, ale pohání k dalším společným projektům i v budoucnu. ■

Váza, Radek Brezar, 2014, broušené berylové sklo podjímané bílým emaillem, výška 35 cm

Městské jubileum v Severočeském muzeu

Anna Kašparová, fotografie: Milada Dománková

Základními symboly města byly od středověku městský erb, pečeť a prapor. Od středověkých dob se toho příliš nezměnilo, snad pouze pečeti nahradilo razítko a uvedené atributy měst doplnilo jejich moderní logo.

Městský znak nás provází takřka na každém kroku, většinou si jeho přítomnost ani neuvědomujeme – přesto je to důležitá součást našeho povědomí o místě, ve kterém žijeme. Spojnice s minulostí – s časy, které město formovaly a utvářely jej do dnešní podoby.

Právo užívat městský znak přiznal Liberci císař Rudolf II. privilegiem dne 11. dubna 1577 spolu s právem signovat listiny vlastní pečeti a pořádat dva výroční trhy (jarmarky) ročně. V této době patřil Liberec jako poddanské město Redernům, rodu, jehož éra znamenala pro Liberec hospodářský i kulturní vzestup. Vláda pánů stříbrného kola tak byla právem nazývána prvním zlatým věkem Liberce.

Muzeum na úterý 11. dubna 2017 připravilo bohatý program k oslavě městského jubilea. Zájemci si mohli prohlédnout sbírky užitého umění v rámci speciálního lektorského programu zaměřeného na renesanci. Odpoledne taneční skupina Greensleeves předvedla půvab renesančních tanců. Závěr tohoto vystoupení věnovali tanečníci výuce a několika statečných diváků si mohlo jeden z tanců vyzkoušet. Večerní hodiny proběhly v učeném duchu, prostřednictvím přednášky doktora Milana Svobody o významných osobnostech rodu Redernů a o jejich vztahu k Liberci. Muzejní knihovna nabídla tento den všem zájemcům ukázkou heraldických publikací a literatury k dějinám města. Rovněž zde byl k dispozici regionální tisk z jubilejních let 1947–2007. Nejmenší návštěvníci (a nejenom oni) tvořili, v rámci doprovodných výtvarných dílen, svou listinu, pečeť nebo znak a získali přehled, jaká témata zpracovává například heraldika, sfragistika nebo diplomatika – tedy takzvané pomocné vědy historické.

Tematicky jsme pojali i exponát měsíce a poprvé vystavili takzvanou Felgenhauerovu kroniku. Německy psaný letopis křižánského faráře patří mezi důležité písemné prameny k dějinám města. Rukopis si zájemci mohou prohlédnout také v digitální podobě, pod názvem „Zeitgeschichte der Hochgräflichen Clam Gallassischen Fabrikstadt Reichenberg“ jednak v knihovně Severočeského muzea, jednak na stránkách <http://www.manuscriptorium.com/cs>.

Od 11. dubna do 28. května 2017

mohou návštěvníci muzea zhlédnout v mezitapě mikrovýstavu, která prezentuje městský znak na různých exponátech z našich sbírek. Vystaveny jsou jubilejní poháry z foukaného skla mužského pěveckého spolku Lyra, listina k udělení libereckého čestného občanství s pečeti libereckého magistrátu z roku 1902 a další drobné artefakty. Vše je doplněno o kopii původního znakového privilegia vydaného na Pražském hradě 11. dubna 1577 (dnes ve správě Státního okresního archivu Liberec). Zároveň je po čtrnácti letech vystavena unikátní vitráž s nejstarším ztvárněním městského znaku z našich sbírek. Malovaný okenní terčík vyrobila sklářská huť Kašpara Schürera z Waldheimu v Syřištvě u Jablonce nad Nisou. Majitel huť ho věnoval (s několika dalšími) nově dostavěné liberecké radnici a tyto okenní vitráže zdobily původní, dnes už neexistující radniční budovu po celou dobu její existence v letech 1603–1893.

Fotografie vzácné vitráže s městským znakem zdobí také pamětní pohlednice vydanou u příležitosti oslav městského jubilea v našem muzeu. Výročí si tak mohou připomenout i ti, kteří to 11. dubna 2017 nestihli. ■

NAHOŘE: Jubilejní pohár s víkem, mužský pěvecký spolek Lyra Liberec (Pílinkov) 1882–1907, severní Čechy, čiré bezbarvé sklo, foukané, broušené, pestře a zlatem malované | DOLÉ: Komentovaná prohlídka 11. 4. 2017; zastavení u prezentace předmětů s městským znakem ze sbírek Severočeského muzea

Výstava Lov ohně | Remigijus Kriukas a Indrė Stulgaite Kriukiene

Oldřich Palata, fotografie: Milada Dománková

Velký sál Severočeského muzea zažil od roku 1898, kdy byla tato muzejní budova dostavěna, stovky výstav. Nicméně výstava litevského skla je tu tentokrát poprvé. A díla litevských sklářských výtvarníků Remigijuse Kriukase a jeho manželky Indrė Stulgaite Kriukiene jsou v takto rozsáhlém záběru vystavena poprvé i v celé České republice. Nejde ovšem o autory, kteří by u nás byli dosud zcela neznámí. Remigijus Kriukas se účastnil mezinárodního symposia skla v Novém Boru v roce 2009, opakovaně byl zastoupen na Festivalu uměleckého skla v Karlových Varech, oba měli před pár lety malou kolekci na výstavě v jedné olomoucké soukromé galerii a oba také před nedávnem představili svou tvorbu v novoborském klubu AJETO.

Současná výstava s názvem Lov ohně nabízí ojedinělou a skvělou příležitost k autentickému poznání originálního díla obou významných litevských umělců, a to v bohatém záběru. Oba společně potvrzují, že sklu důvěrně rozumějí a že mají bohaté zkušenosti s jeho autorským zpracováním. Současně se však prostřednictvím svých děl vyznávají i z toho, že navzdory dlouho-

letým zkušenostem jsou sklem stále fascinováni. Proto v této tvorbě nacházíme řadu nových přístupů, inovací a působivých konfrontací. U Remigijuse Kriukase cítíme, že rád experimentuje a přitom bravurně zvládá případné improvizace (ovšem improvizace, které jako v jazzové hudbě vycházejí z mistrovského zvládnutí techniky) v práci s litým, foukaným, hutně tvarovaným, řezaným, broušeným barevným i optickým sklem. Konfrontace brutálně drsných povrchů s rigorózně broušenými bloky optického skla a případně i jantaru vede k nečekaně působivým a osobitým výsledkům.

Indrė Kriukiene využívá často rovněž konfrontaci volných, strukturálních a přísných tvarů, ale její fantazijní tvorba je více emotivní a v určité poloze i intimní. Velkou pozornost věnuje rovněž poezii světla ve skle a také zdánlivě drobným, ale významově velice důležitým detailům. Dokládá to většina jejích plastik a také jedna z nich s názvem Planeta Malého prince. Autor proslulého příběhu o malém princí – francouzský spisovatel, humanista a pilot Antoine de Saint Exupéry – kdysi moudře napsal: „Tvořit znamená postavit druhé-

ho tam, odkud uvidí svět, jak chceme my". Remigijus Kriukas a Indrė Kriukiene nabízejí prostřednictvím výstavy – v neobyčejně působivé synergii a ve skvělém architektonickém řešení, které je dílem Indrė Kriukiene – svůj pohled na cestu k vnitřnímu světu skla a k jeho poutavému tajemství. Je to jejich poctivá a upřímná výpověď a současně výzva k dialogu. K dialogu, který je v našem kraji s bohatou sklářskou tradicí a s rozvinutou sítí odborných škol rozhodně podnětný a užitečný.

Výstavu Lov ohně uspořádalo Se-

veročeské muzeum ve spolupráci s Honorárním konzulátem Litevské republiky v Liberci. Slavnostního zahájení 22. března 2017 se zúčastnil velvyslanec Litevské republiky v České republice Edvilas Raudonikis, honorární konzul Litevské republiky Ing. Saulius Bazevičius, členka rady Libereckého kraje Ing. Květa Vinklátová a další vzácní hosté. O výstavě a o jejím zahájení v Severočeském muzeu natáčela litevské televize samostatný dokumentární pořad. Výstava probíhá od 25. března do 14. května 2017. ■

Využití finančního daru Nadace PRECIOSA

Oldřich Palata, fotografie: Milada Dománková

Nadace PRECIOSA poskytla v loňském roce Severočeskému muzeu v Liberci velkorysý finanční dar 57 tisíc korun na renovaci historického lustru, který do muzejních sbírek věnoval v roce 1904 hrabě František Clam-Gallas. Šestiramenný bohatě zdobený lustr, pocházející z libereckého zámku, byl vytvořen kolem roku 1760 v severních Čechách z foukaného, hutně tvarovaného, lisovaného, broušeného a pokoveného skla. Původně byl vystaven v muzejní expozici, ale v meziválečné době došlo k jeho výraznému poškození a k rozbití některých částí. Z tohoto důvodu nezařadili lustr po roce 1945 tehdejší muzejní pracovníci do nové sbírkové evidence. Po sedmdesáti letech provizorního uložení v podkroví muzejní budovy se však dočkal celkové renovace, kterou citlivě a precizně provedli pedagogové a žáci Střední průmyslové školy sklářské v Kamenickém Šenově s přispěním sklářského mistra Petra Novotného z firmy AJETO v Lindavě. Zrenovovaný lustr je nyní přesvědčivým dokladem sklářského umění nejenom z doby svého vzni-

ku v polovině 18. století, ale v podstatě i z naší současnosti, protože některé díly musely být zhotoveny nově se stejným řemeslným fortlem. K zdárnému výsledku napomohl i zcela inovativní způsob svícení, nahrazující někdejší voskové svíčky novodobými LED svítidly.

Čištění, demontáž a následná celková kompletace vrátily lustru jeho dávnou zářivou krásu a navíc nabídly studentům kamenicko-šenovské školy autentické poznání tajů tohoto speciálního oboru sklářského řemesla, který má v severních Čechách bohatou tradici.

Lustr byl zařazen do sbírek uměleckohistorického oddělení a počítá se s jeho umístěním v sekci barokního umění v nově připravované stálé expozici v roce 2019. Ovšem již jeho nynější „testovací“ prezentace v prvním patře budovy Severočeského muzea vyvolává upřímný zájem návštěvníků a potvrzuje, že celá akce, podpořená vstřícným pochopením Nadace PRECIOSA, velice šťastně pomohla k záchraně umělecky i historicky cenné památky a umožnila její novodobé expoziční uplatnění. ■

Muzejní noc pod Ještědem 2017

Anna Baldová, fotografie: Milada Dománková

Muzejní noc patří již k tradičním a širokou veřejností vyhledávaným libereckým kulturním akcím. Letošní ročník se bude konat v pátek 19. května od 18 do 24 hodin a jeho stěžejním tématem bude cirkus.

Při letošním ročníku se spojí instituce z Liberce (Severočeské muzeum, Oblastní galerie Liberec, iQLANDIA, Technické muzeum Liberec), Jablonce nad Nisou (Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou, Dům Jany a Josefa V. Scheybalových) a Vratislavic nad Nisou (Automuzeum Vratislavice nad Nisou, Rodný dům Ferdinanda Porscheho) a připravily bohatý program pro všechny věkové kategorie.

Celovečerní program se bude odehrávat jednak v muzejních interiérech, ale především v prostoru křižovatky mezi Severočeským muzeem, Oblastní galerií a Technickým muzeem, kde bude umístěno pódium – zde se budou konat hlavní body programu: cirkusové vystoupení, taneční představení či hudební produkce regionálních kapel.

V Severočeském muzeu v Liberci bude připravena výtvarná dílna (vyrobte si cirkusáckou harmoniku) určená pro děti i dospělé, dále komentované prohlídky expozice mechanických hudebních automatů, předvádění výroby skleněných šperků či vystoupení souboru „Růže mezi trnami“. Podobně jako každý rok budou pro veřejnost otevřeny běžně nepřístupné prostory – muzejní věž, terasa a rajská zahrádka.

Před budovou muzea budou rozmístěny stánky s občerstvením a podobně jako v minulých letech bude zajištěna intervalová doprava historickými autobusy mezi Libercem a Jabloncem nad Nisou.

Novinkou na letošní muzejní noci je mj. zapojení Muzea Ferdinanda Porscheho ve Vratislavicích nad Nisou, které se teprve před pár měsíci otevřelo veřejnosti, a zahájení provozu nové muzejní expozice v sklářské osadě Kristiánov v Jizerských horách, kterou připravilo Muzeum skla a bižuterie z Jablonce nad Nisou. ■

Při poslední netradiční prohlídce muzea „Od půdy ke sklepům“ jsem zažil dva momenty, o které se rád podělím.

Při letmém průchodu umělecko-historickou expozicí, která tentokrát nebyla tématem prohlídky, se mě asi tak dvanáctiletá návštěvnice uprostřed mého výkladu o připravované modernizaci budovy bezelstně zeptala „Pane, co je to *fidibus*?“. Po pravdě jsem odpověděl, že netuším. Na svou chabou obranu jsem se slečny dotázal, proč se mě na to ptá zrovna teď. Odpověď byla zdrcující: „Protože to tady máte vystavené ve vitríně“. A opravdu – „zákeřný“ keramický artefakt s dírami jak v ementálu, jehož označení jsem si nikdy nevšiml, byť jsem kolem vitríny šel asi tak tisíckrát, mi to před návštěvníky pěkně zavařil. Slečně jsem slíbil, že se v této záležitosti dovzdělám, což jsem pomocí Ottova slovníku naučného a Googlu učinil. Čtenářstvo muzejního čtvrtletníku, neznalé *fidibuse*, se dovolím poučit, že se jedná o zkroucený proužek papíru, kterým si kdysi kuřáci zapalovali dýmku. Podobně jako u kupeckých kornoutů padly často za oběť *fidibusům* jako zdroj levného papíru tehdy bezcenné tisky a rukopisy, které bychom dnes vyvažovali zlatem. Kdo má zájem vidět *fidibuse* osobně, nechť se dostaví do našeho muzea – ale bez dýmky.

Druhým zážitkem téže večerní prohlídky bylo setkání s paní Kyselovou, která mi vyprávěla o svém dětství stráveném ve správcovském muzejním bytě před šedesáti lety. Jak lidová moudrost praví, kovářova kobyla a ševcova žena chodí bosy. Stejně tak muzeum, jako paměťová instituce, má podobných svědků o vlastní minulosti, která jsou neopakovatelným zdrojem informací, jak šafránu. Paní Kyselová dodržela slovo, napsala text pro muzejní časopis, který si nyní můžete přečíst. Navíc ke své vzpomínce dodala i fotografie – na chvíli se tak spolu s ní můžeme vrátit o více jak půlstoletí zpátky, třeba zrovna do chvíle, kdy v muzejním fotoateliéru Jan Kabíček fotí holčičku, která chodí strejdovi a tetě pomáhat do muzea – a pak že se nedá cestovat časem.

Pěkné jaro přeje JK

Výstavy Severočeského muzea v Liberci květen–červenec 2017

Ztracená paměť

19. 4. – 6. 6. 2017

Bakaluareáty 2017

1.–11. 6. 2017

Magie loutek vzdáleného Orientu

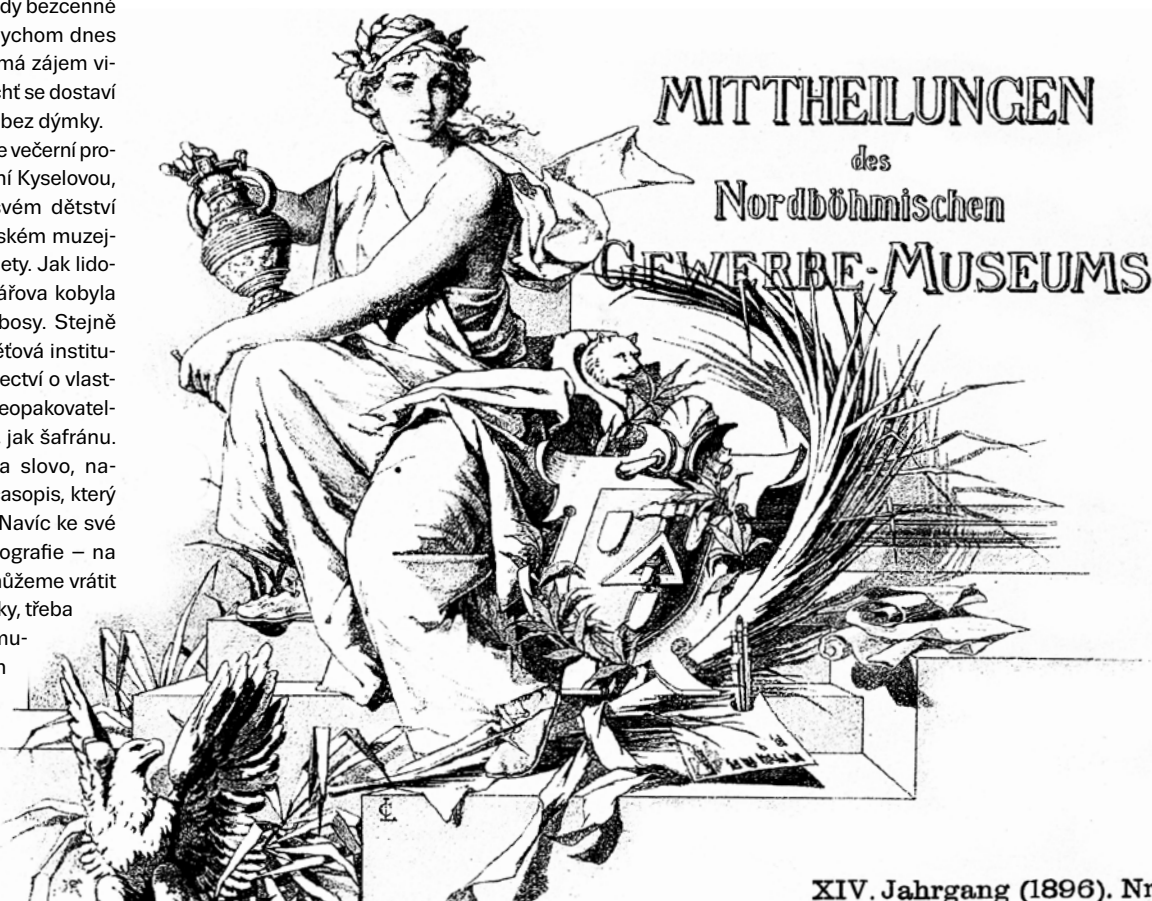
8. 6. – 27. 8. 2017

120 let tramvajové dopravy v Liberci

15. 6. – 24. 9. 2017

Vincenz Janke – podmalby na skle

23. 6. – 10. 9. 2017

XIV. Jahrgang (1896). Nr. 1.